

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TARİH BÖLÜMÜ

**ULUSLARARASI DENİZLİ ve ÇEVRESİ
TARİH ve KÜLTÜR SEMPOZYUMU
BİLDİRİLER**

**6-7-8 EYLÜL 2006
DENİZLİ**

1.CİLT

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Ayfer ÖZÇELİK
Yrd. Doç. Dr. Yasemin AVCI

Yrd. Doç. Dr. M. Yaşar ERTAŞ
Yrd. Doç. Dr. Süleyman İNAN

Yrd. Doç. Dr. Yusuf KILIÇ
Arş. Gör. Selim PARLAZ

İÇİNDEKİLER

Rektör Sayın Prof. Dr. Hasan KAZDAĞLI'nın Sempozyum Açılış Konuşması.....	1
Düzenleme Komitesi Adına Prof. Dr. Ayfer ÖZÇELİK'in Sempozyum Açılış Konuşması.....	3

BİLDİRİ SAHİBİ	BİLDİRİ KONUSU	SAYFA
-----------------------	-----------------------	--------------

I. CİLT

I- İLKÇAĞDA DENİZLİ VE ÇEVRESİ.....		5
1- Turgut YİĞİT	M. Ö. II. Binyılda Denizli ve Çevresi	7
2- Yusuf KILIÇ	Denizli Yöresinin Prehistorik Yerleşimleri ve Yol Sistemi	12
3- Hatice P. ERDEMİR	Antikçağda Hierapolis ve Çevresinde Koyun Yetiştiriciliği ve Yan Sektörleri ...	23
4- Efrumiye ERTEKİN	Roma Çağında Hierapolis ve Laodikeia'da Tekstil ve Tekstil Sektöründeki Meslek Örgütleri (Ergasia'lar)	31
II- DENİZLİ'NİN TÜRK HAKİMİYETİNE GEÇİŞİ		43
1- Tuncer BAYKARA	800 Yıl Önce Denizli Topraklarının Fethi	45
2- Metin TUNCEL	Türkiye'de Yer Değiştiren Şehirler: Denizli Örneği	47
3- Jean Louis Bacque-GRAMMONT	Tarihte Denizli ve Çevresi Hakkında Notlar	50
4- Kemal GÖDE	Denizli ve Yöresinde Oğuz Türkmenleri ve Faaliyetleri	52
5- Bahattin KELEŞ	XIII. ve XIV. Yüzyılda Denizli ve Yöresindeki Türkmenlerin Moğollara Karşı Mücadelesi	57
III- XIII. VE XV. YÜZYILLARDA DENİZLİ VE ÇEVRESİ		61
1- Mehmet ŞEKER	Menâkıbü'l-Ârifin'e Göre Denizli'de Mevlevilik ve Kültürel Hayata Bir Bakış	63
2- İsmail ÇİFTÇİOĞLU	XIV. Yüzyılda Denizli ve Yöresinde Ahilik ve Mevlevilik	67
3- Dimitri D. VASILIEV	Rus Türkologlarının Sofilik Hakkındaki Eserlerinde Denizli ve Civarı.....	76
4- İlhan ERDEM	XIII.-XIV. Yüzyıllarda Denizli ve Yöresinde Görülen Sosyal-Kültürel Gelişmeler	79
5- Hüseyin SALMAN	XIV. Asrın İlk Yarısında Kurulan Tavas Beyliği	84
6- Haldun EROĞLU	Erken Dönem Osmanlı Kaynaklarında Denizli	87
7- Gürsoy SOLMAZ	Timur'un Denizli ve Çevresindeki Faliyetleri	91
IV- XVI. VE XVIII. YÜZYILLARDA DENİZLİ'DE YERLEŞME VE NÜFUS		101
1- Mehmet Ali ÜNAL	XVI. Yüzyılda Honaz Kazası	103
2- Behset KARACA	XVI. Asırda Batı Toroslarda (Güney Batı Anadolu) Yörükler	111
3- M. Zahit YILDIRIM	XVII. Yüzyıl Sonları ve XVIII. Yüzyıl Başlarında Danişmendlü Cemaati ve Denizli Yöresindeki Durumları	125
4- Orlin SABEV	Denizli (Tonuzlu) Nahiyesine Dair Bulgaristan'da Bulunan Bir Mufassal Tahrir Defterinin İlkel Tahlili	135
5- Selim PARLAZ	Avarız Defterlerine Göre XVII. Yüzyılda Honaz Kazası.....	142
V- OSMANLI DÖNEMİNDE DENİZLİ'DE SOSYO-EKONOMİK YAPI VE KÜLTÜREL GELİŞME		149
1- Turan GÖKÇE	XVI. Yüzyılda Şeyhlü Zaviyeleri Üzerine Bazı Tespitler	151
2- H. Mustafa ERAVCI	Kaptan-ı Derya Kaymak Mustafa Paşa ve Vakfı	177
3- M. Murat ÖNTUĞ	18. Yüzyıl Denizli'deki Eğitim Kurumları ve Dini Yapılar	189
4- İbrahim GÜLER	Denizli'nin XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devletinin Kuzey Afrikadaki Garb Ocakları İle İlişkileri	200
5- Bülent ÇELİK	XVIII. Yüzyılın Son Çeyreğinde Denizli Kentinde Yapılan Tevziler	207
6- Tanju DEMİR	Şer'iyye Sicillerine Göre XVIII. Yüzyılın Sonlarında Denizli	212
7- Slavka DRAGANOVA	Aydın Vilayeti ve Denizli Sancağı İçin Bulgaristan'daki Osmanlı Evrakı	223

8- Selahittin ÖZÇELİK	XIX. Yüzyıl Ortalarında Denizli Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı Hakkında Gözlemler	227
9- Ayhan BAYOĞLU	1844 Yılında Buldan Kazasında Mal Varlığı ve Servet Dağılımı	242
10- İsmail ŞEN	Temettuat Defterlerine Göre 19. Yüzyılda Çal Kazasının Kabalar, Develü ve Alfaklar Karyelerinde Nüfus ve Sosyal Hayat	255
11- Fahrettin TIZLAK	Osmanlı'da Adı Duyulmamış Bir Müttegallibe: Kızılhisar'lı Ebubekir Ağa.....	263
12- Cengiz ÇAKALOĞLU	II. Abdülhamid Devrinde Denizli Redif Taburu	273
13- Alexandre VASILIEV	XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Türkistan Bölgesinde Ayaklanmalara Sofilerin Katılması ve Onların Faaliyetleri Hakkındaki Belgeler	280
VI- DENİZLİ'YE GÖÇLER		283
1-Abdullah TEMİZKAN	Kafkasya Muhacirlerinin Denizli'de İskanı	285
2- Zülal KELEŞ	1923-1945 Yılları Arasında Denizliye İç ve Dış Göçler	290
3- Ercan HAYTOĞLU	Yunanistan'dan Denizli'ye Yapılan Mübadil ve Gayri Mübadil Göçleri (1924-1930)	302
4- Adil Adnan ÖZTÜRK	Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapıya Etkiler İle Türk-Rum Mübadele Antlaşması Sonrasında Aydın ve Denizli İline Yapılan Göçler	311
5- Tülay AYGÖREN-Osman GÜMÜŞÇÜ-Abdullah UĞUR	Daimi İkametgâha Göre Türkiye İç Göçlerinde Denizli İlinin Yeri (1980-2000)	326
6- Cemalettin ŞAHİN	İstanbul'a Olan İç Göçlerde Denizli İlinin Yeri ve Göçle Gelen Nüfusun Özellikleri	342
VII- DENİZLİ'DE DOĞAL AFETLER VE SAĞLIK		353
1- Murat ULUSKAN	Osmanlı Kaynaklarına Göre 1703 ve 1717 Denizli Depremleri	355
2- Yasemin AVCI	Osmanlı Devletinde Afet Yönetimi ve 1899 Denizli Depremi	361
3- Oya DAĞLAR	Denizli ve Çevresinde Kolera Salgını ve Salgınla Mücadele	368
4- İzzettin BEŞTAŞ	Cumhuriyet Döneminde Denizli'de Veremle Savaşta Denizli Verem Savaş Derneği ve Denizli Verem Savaş Dispanserinin Rolü	375
5- Mustafa KARATEPE- Ali İhsan BOZKURT	Denizli Devlet Hastanesi Tarihçesi	388
VIII- OSMANLI DÖNEMİNDE DENİZLİ'DE EŞKİYALIK VE GÜVENLİK		393
1-Selim Hilmi ÖZKAN	XVII. Yüzyılın Sonları İle XVIII. Yüzyıl Başlarında Denizli ve Çevresinde Eşkiyalık Hareketleri ve İç Güvenlik	395
2- M. Yaşar ERTAŞ	XVIII. Yüzyılda Bir Osmanlı Eşkiyası Sarıbeyoğlu Mustafa	399
3- Mesut AYDINER	XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Denizli ve Aydın Bölgesinin Ekonomik Durumu ve Eşkiyalık Olaylarının Sosyo-Ekonomik Yapıya Etkileri.....	412
4- Şenol ÇELİK	XX. Yüzyıl Başlarında Buldan Hapishanesinin Genel Durumu (1906-1920).....	429
5- Kemal DAŞCIOĞLU	Osmanlı Belgeleri Işığında Denizli Sancağı Hapishaneleri.....	439
IX- OSMANLIDAN CUMHURİYETE DENİZLİ'DE EĞİTİM		447
1- Necdet HAYTA-Uğur ÜNAL	Maârif Salnâmelerine Göre Denizli'de Eğitim-Öğretim (1898-1903).....	449
2- Mithat AYDIN	Denizli'de Eğitim (1878-1908)	456
3- Sina AKŞİN	Atatürk Devriminde Öğretmenliğin Stratejik Önemi	473
4- Ali Ata YİĞİT	Türkiye'de "Köy Öğretmeni" Yetiştirilmesine Dair Düşünceler ve Denizli İle Kayseri'de Köy Muallim Mekteplerinin Kurulması	476
X- OSMANLIDAN CUMHURİYETE DENİZLİLİ YÖNETİCİ VE MEMURLAR		487
1- İsmail YAKIT	Arşiv Belgelerine Göre İlk Tavas Müftüsü Uzunpınarlı Hacı Yahya Efendi.....	489
2- Şaban ÇETİN	İlmiye Salnamesine Göre Denizli Livasındaki Görevliler ve Bunların Milli Mücadele Yıllarındaki Tutumları	493
3- Yasemin BEYAZIT	Sicil-i Ahval Defterleri'nin Tahlili ve Denizli Merkez Doğumlu Memurlar Üzerine Bir Prosopografi Denemesi	502
4- D. Ali ARSLAN	Denizli Milletvekillerinin Sosyolojik Profilleri	511

XI- MİLLİ MÜCADELEDE DENİZLİ	519
1- Yusuf Ziya BİLDİRİCİ	Milli Mücadelede Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendinin Çalışmaları..... 521
2- Mehmet BAŞARAN	Kuva-yı Milliye Dönemi Demirci Mehmet Efe'nin Faaliyetleri 531
3- Osman AKANDERE- Erol AKCAN	Milli Mücadele Dönemi'nde Demirci Mehmet Efe İle Denizli Mutasarrıfı Faik Bey Arasındaki İlişkiler 538
4- Mustafa KARAKAYA	Denizli'nin Milli Mücadeleye Katkısı Nasıl Anlatılmalı ?..... 545
XII- CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA DENİZLİDE SİYASET	549
1- Emin KIRKIL	Denizli Mebusu Gani Bey'in Meclis-i Mebusandaki Faaliyetleri 551
2- Fehmi AKIN	Birinci Mecliste Denizli Milletvekilleri 556
3- Hakkı UYAR	Tek Parti Döneminde Denizli'de Siyasal Hayat 561
4- Ayşen BAYKARA	Babam, Baha Akşit 580
XIII- CUMHURİYET DÖNEMİ DENİZLİ'DE SİYASİ HAYAT	583
1- Veysi AKIN	Denizli Halkevi 1937 Yılı Köycülük Programı ve Uygulamaları..... 585
2- Süleyman TÜZÜN	Cumhuriyet Dönemi Tek Parti İktidarında Denizli'de Ulusal Bayram Kutlamaları 596
3- Tahir KODAL	Demokrasi Sürecinde Denizli (1946-1950) 608
4- İnan ÖZER	Merkez Çevre Analizi Açısından Çok Partili Dönemde Denizli'nin Türk Siyasal Hayatındaki Yeri 620
Ferihan POLAT	
XIV- XX. YÜZYILDA DENİZLİ	629
1- Önder GÖÇGÜN	1923'den 1960'lı Yıllara Uzanan Çizgide Denizli'nin Spor Tarihi..... 631
2- Günver GÜNEŞ	Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Denizli'de İktisadi Ve Ticari Yaşam..... 642
3- Süleyman İNAN	Denizli'nin Kalkınmasında Öncü Bir Kuruluş: Sümerbank -Bir Sözlü Tarih Çalışması- 652
4- Müslime GÜNEŞ	II. Dünya Savaşı Yıllarında Denizli 661
5- Yüksel KAŞTAN	Tarım Faaliyetlerinin Denizli'de Cumhuriyet Dönemi Tarihi Gelişimi..... 670

SİCİLL-İ AHVAL DEFTERLERİ'NİN TAHLİLİ VE DENİZLİ MERKEZ DOĞUMLU MEMURLAR ÜZERİNE BİR PROSOPOGRAFI DENEMESİ

ANALIZE OF SIDJILL-I AHVAL DEFTERS AND A PROSOPOGRAFHY ESSAY ABOUT CIVIL SERVANTS FROM THE CENTRE OF DENİZLİ

Yasemin Beyazıt*

Özet

Sicill-i Ahval Defterleri verileri üzerinden yaptığımız bu incelememizin ilk bölümünde, öncelikle belge koleksiyonun üretim şekli ve süreci açıklanmış devamında belge koleksiyonunun yeterlik ve sınırlılığını içeren kaynak eleştirisi yapılmıştır. İkinci bölümde ise, Osmanlı taşrası hakkında bize fikir verebilecek bir grup olarak düşündüğümüz, "Denizli Merkez Doğumlu Memurlar" üzerinden bir prosopografik çalışma yaparak, bu belge koleksiyonunun tarih araştırmalarında kullanımı üzerine bir yöntem denemesi gerçekleştirilmiştir.

Abstract

In the first part of our research, which was based Sidjill-i Ahval Registers, initially the form of production and process of these documents collection were disclosed and then their competence and limitations as a source in historical resarch were critically reviewed. In the second part of this prosopographic work based on "Civil Servants from the centre of Denizli" which we thought this group would give information about the Ottoman Provinces, a methodology essay about the use of this collection of documents in historical research was used.

Sicill-i Ahval Defterleri verileri üzerinden yaptığımız bu incelememizde Osmanlı Taşrası hakkında bize fikir verebilecek, Denizli merkez doğumlu memurlar üzerinden bir prosopografi denemesi yapmaya çalıştık.

Bizi, bu çalışmaya iten hususlardan biri bu kaynak grubuna dayalı yapılan araştırmaların sicillerde yer alan memurlara ait bilgilerin transkripsiyonunun yapılması biçiminde olmasıdır. Bu çalışmalarda memurların biyografisi verilerek biyografik lugat çalışmalarına katkı sağlanmıştır¹. Ancak bu veriler Osmanlı Devleti'nin son yüzyılını anlamamızda bize önemli bilgiler de sunmaktadır. Bu yüzden bildirimiz bu belge grubu incelemelerine bir yöntem önerme kaygısı da taşımaktadır. Bildiride sırasıyla, belge koleksiyonunun kısaca tanıtımı, bu koleksiyonun prosopografik çalışmalar için yeterlik ve sınırlılığının saptanması ve bu veriler üzerinden nasıl bir tarih anlatısı kurulabileceği üzerine bir deneme yapılmıştır.

Sicill-i Ahval Belgeleri'nin Üretim Şekli ve Süreci

Devletin istihdam ettiği personeli hakkında bilgi sahibi olma ihtiyacı ve atama, terfi, azil gibi personel işlerini yürütmeye merkezi bir veri kaynağı oluşturmak için, II. Abdülhamit döneminde önemli adımlar atılmış, bu düzenlemeler 1879 yılında Dahiliye Nezareti bünyesinde oluşturulan Sicill-i Ahval Komisyonu ile olgunluğa ulaşmıştır. Bu komisyonun alt birimleri olarak merkez dairelerde sicill-i ahval şubeleri, taşrada ise vilayetlerde ve müstakil livalarda sicill-i ahval hususi komisyonları oluşturulmuştur. Komisyon 1894 yılında daha etkili ve verimli çalışması için ıslah edilerek müstakil ve daimi bir daire şekline dönüştürülmüştür.

Komisyonun öncelikli hedefi mansub-mazul bütün memurlardan birer terceme-i hal varağı alarak, bunların özetlerinin yapılacağı sicill-i umumi defterlerini oluşturmaktı. Her bir memur için defterlerde karşılıklı 2 sayfa ayrılmıştı. Komisyon asılsız bilgi akışını önlemek için, terceme-i hal varaklarının memurun görevli bulunduğu dairenin en büyük memuru tarafından tasdiklenmiş ve mühürlenmiş olması şartını koşmuştu. Tasdik işlemi yapılırken, terceme-i hal varaklarında yer alan bilgileri ispatlayıcı nüfus tezkeresi, şehadetname, icazetname, tasdikname, mazbata, ilam gibi evrağın işlem sırasında gösterilmesi isteniyordu. Kimi zaman da bu belgeler terceme-i hal varağına ilâştiriliyordu. Hal tercümeleri ve ek evrak sicill-i ahval dairesine geldiği zaman belgeler incelenip, eksiklik görülmezse özet müsveddesi hazırlanır, eksiklik görülürse ilgili daireden bu konuda açıklama istenirdi. Daha sonra özet müsveddeleri ilişikteki evrakıyla birlikte sicill-i ahval genel müdürlüğüne tetkik ve tasdik olunduktan sonra sicill-i ahval başkanlığına gönderilir burada da incelendikten sonra imzalanıp umumi sicile geçirilirdi. Bundan sonra umumi sicildeki kaydın bir sureti çıkarılıp, tasdiklendikten sonra kendi bölgelerindeki özel sicillere de aynen kaydolunmak üzere gönderilirdi. Memurun hal tercümesi tasdiklendikten sonra kendisiyle ilgili gelen bilgiler mütemadiyen kaydedilirdi. Atamaları, azilleri irade-i seniyye ile olan memurlar hakkındaki bilgiler iradelerden, atama ve azilleri vilayetler ve dairelerce yapılan memurlar hakkında

* Arş. Gör., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, ybeyazit20@gmail.com

¹ Ayhan Yüksel, *Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Osmanlı Döneminde Tirebolulu Memurlar (1879-1909)*, Kitabevi yay., İstanbul 2004

bilgi, her ay sonunda dairelerince gönderilen cetvellerden izlenirdi. Yeniden memuriyete girmek isteyenler hal tercümesi tescil edilmedikçe memuriyete başlayamazlardı. Bu kişilere “Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Hizmetine Dühul Şehadetnamesi” veriliirdi².

1896 yılında Sicill-i Ahval komisyonu lağvedilerek, İntihab-ı Memurin Komisyonu ile birleştirilip *Memurin-i Mülkiye* komisyonu adı altında yeni baştan teşkilatlandırılmıştır. Bu komisyonun amacı, hem atamaları hem de personel sicil sistemini düzenlemektir. Tayinleri, nakil ve azilleri doğrudan padişahca yapılan veya sadaretin arzı sonucu irade-i seniyye ile olan menasib-i divaniye ricali ve valilerin dışındaki merkezdeki daireler ve vilayetlerdeki mülki ve maliye memurlarının seçimleri hususunda görüş bildirmek, idari memurların hal ve hareketlerine dair düzenlenecek teftiş evrakı incelemesi ve memurların yargılanması konusunda birinci tahkikatı yapma ve verilen hükmü inceleme görevlerini bu komisyon yerine getirecekti. Komisyonca araştırma ve inceleme yapmaksızın hiçbir memurun seçimi ve memuriyetine dair işlem yapılamayacaktı. Mülkiye ve maliye müfettişleri memurlarının hal, hareket ve vazifelerine dair jurnalleri üç ayda bir özetleyip memurin komisyonuna-gönderecekti. Haklı bir sebep olmadıkça hiçbir memur işten atılamayacak, bu hususta araştırma, komisyon tarafından etraflı bir şekilde yapılacaktı. İdare mahkemelerinden çıkan kararlar komisyonca incelenip haklı bulunursa sicill-i ahvale kayıt edilecek, aksi takdirde durum sadarete bildirilecekti³.

1908 yılında Kanun-u Esasi'nin gereği olarak memurların seçiminin nazırlara bırakılmasıyla Memurin-i Mülkiye Komisyonu'nun işlevi son buldu ve komisyon lağvedildi. Artık her daire kendi memurunu kendi seçeceği için umumi sicil uygulaması son bulmuş, memurların hal tercümelerinin özetleri ve sicil evrakı memur dosyalarında saklanmaya başlanmıştır⁴.

Kaynak Eleştirisi: Sicill-i Ahval Defterleri

Sicill-i Ahval Defterleri Osmanlı Biyografi ve Prosopografi araştırmaları için, özellikle de “Osmanlı Memurları” konulu araştırmalar için önemli bir kaynak grubunu oluşturmaktadır. Bu koleksiyonda 92 bin 137 kişinin kaydı bulunmaktadır. Ancak bu sayı gerçek kişi sayısı değildir. Memurların farklı isimlerle tekrar tekrar kaydedildikleri, ya da başka bir sayfaya yapılan zeyillerin de bu sayıya dahil edildiği gözlenmiştir. Yapılan bir araştırmadan hareketle bu sayının tahminen 55 bin civarında olabileceği düşünülmüştür⁵. Bir başka araştırmada ise bu sayı 70 bin kabul edilmiştir⁶.

1879-1909 yılları arasında faaliyet gösteren, yukarıda teşkilat yapısını vermeye çalıştığımız sicill-i ahval komisyonu görevini bir hayli zor şartlar altında yapmıştır. Mekan sorunu, örgütlenme sorunu ve istihdam edilen görevlilerle ilgili sorunlar ve komisyon tahsisatı ile yaşanan sorunlar dolayısıyla, komisyon görevini hakkıyla yerine getirememiştir. Komisyonca geçici görevli memurların çalıştırılması, memurların yeterli sayıda olmaması, maaşlarının zamanında ödenmemesi, komisyon üyelerinin yeterli derecede zamanlarını ayıramamaları ve iş yükünün ağır olması ve bu görevin pek çok daire ile yazışmalar zinciri gerektirmesi gibi sebepler sicill-i ahval belgelerinin tutulmasında bir takım eksikliklere neden olmuştur.

Belge koleksiyonunun üretim mekanizmasının çekirdeğini oluşturan terceme-i hal varaklarının merkeze intikali oldukça sancılı bir süreçle mümkün olmuştur. Komisyonca aksaklıkların yanı sıra, memur zümresinden de terceme-i halini vermek istemeyenler vardı. 1889 yılında askeriye ve zaptiye haricindeki tüm memurlardan terceme-i hal varacağı alabilmek için, her daire ve vilayetten birer isim defterinin düzenlenerek bu defterlere verenle vermeyenlerin isimlerinin yazılması istenmişti. Bunun yanı sıra 1891 yılında sadaretin kararıyla hal tercümesi bulunmayan büyük küçük bütün memurların taltifleri ya da memuriyete tayinleri hal tercümelerinin komisyona gönderilmeksizin dikkate alınmayacaktı⁷. Bu önlemlerin ne kadar etkili olduğu müphemdir. Bu sebeple belge koleksiyonumuzun o dönemde görev yapan tüm memurları kapsadığını söylememiz mümkün olmamakla birlikte, temsil kabiliyetinin yüksek olduğunu da belirtmeliyiz.

Terceme-i Hal varacağı vermede isteksizliğin yanı sıra birtakım bilgileri saklama ya da yanlış bilgi verme gibi durumlara da rastlanmaktaydı. 1879-1885 tarihleri arasında memurların komisyona verdikleri biyografileri incelenmeksizin umumi sicile geçirilmiş ve bunun neticesinde sicil kayıtlarına eksiklikler ve yanlışlıklar yansımıştır. Bu tarihten sonra bu konuda hassas davranılmış, 1888 yılından itibaren de hal tercümelerindeki bilgilerin doğruluğu resmi belgelere başvurularak tescil edilmeye başlanmıştır⁸.

² Talip Mert, “Sicill-i Ahval Defterleri ve Buna Dair Yayınlanan Nizamnameler I: Osmanlı Devleti Sicill-i Ahval Dairesiyle Şubelerine Ait Yönetmelik”, www.arhimag.org/JAS/JAS2000/JAS02_08.spml, 4-10.

³ Talip Mert, “Sicill-i Ahval Nizamnameleri III: Memurin-i Mülkiye Komisyonu'nun Teşkili ve Vazifelerine Dair Yayınlanmış Olan Nizamname”, www.arhimag.org/JAS/JAS2001/JAS03_05.spml, 5-8.

⁴ Gülşen Sarıyıldız, *Sicill-i Ahval Komisyonu'nun Kuruluşu ve İşlevi (1879-1909)*, Der yay., İstanbul 2004, s.168; Mübahat Küçükoglu, “Sicill-i Ahval Defterlerini Tamamlayan Arşiv Kayıtları”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları*, 12, 1982-1998, 142.

⁵ Christoph Herzog, “Osmanlı Biyografilerini İnternete Koymak”, *Çev. Ayşe Hür, Toplumsal Tarih*, 146, Şubat 2006, 86.

⁶ Carter V. Findley, *Kalemîyeden Mülkiyeye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul 1996, 22.

⁷ G. Sarıyıldız, a.g.e., s.71, 75-78.

⁸ G. Sarıyıldız, a.g.e., s.168.

Terceme-i hal varaklarının nasıl doldurulması gerektiği konusuna açıklık getiren nizamnamenin birinci sorusunda, memurun ve babasının adı, mahlası, şöhreti, milliyeti ve tabiiyeti, babasının ve kendisinin hangi sınıftan (bey, efendi, ağa, paşa) olduğu, babası memurinden ise son memuriyet rütbesi, değil ise ne iş yaptığı ve hangi sınıftan olduğu nereli olduğu ve hayatta olup olmadığının açıklanması istenmektedir. İkinci soruda, memurun doğum yeri ve tarihinin, üçüncü soruda hangi memleket ve mekteplerde ya da özel hocalardan hangi ilim, fen, sanat ve dilleri ne dereceye kadar okuduğu, şehadetname ya da icazetname alıp almadığı, hangi lisanları okuyup yazabildiği, dördüncü soruda, memurun kitap ve risalelerinde resmi izinle basılmış bir eser ve telifi varsa neye dair olduğu, hangi tarihte ve nerede yayımlandığı, teknik bir icat sahibi ise bunun nerede ne zaman olduğu, beşinci soruda, memurun devlet hizmetine hangi tarihte, kaç yaşında, nerede, muvazzaf ya da mülazemetle mi girdiği, sırasıyla bulunduğu görevler, bu görevlerden aldığı ücretler, aldığı zamlar ya da tenzilatlar, sırasıyla hangi rütbe ve nişanları aldığı, mazuliyet döneminin olup olmadığı, bu sürede maaş alıp almadığı, altıncı soruda, memurun görev süresince ceza alıp almadığı, yedinci soruda halen görevde ise bulunduğu görev, mazul ise son memuriyetinin yazılması istenmiştir⁹.

Sicill-i Ahval belgelerine baktığımızda bazılarının çok kısa bilgiler içerdiği, bazılarının daha ayrıntılı olduğu ya da şahsın mesleki safahatı ile ilgili tüm bilgileri içerdiği görülmektedir. Adı, baba adı, eğitim durumu ile ilgili bilgiler tüm kayıtlarda mevcut olup, baba mesleği ve şöhretleri kısmen yer almaktadır. Şöhretleriyle ilgili bilgi eksikliği bir ölçüde doğal olabilir. Tanınmış bir aileye mensup olmayanların da bunu zikretmemiş olmaları muhtemeldir.

Eğitim durumlarıyla ilgili bilgiler çoğunlukla eksiksiz verilmiştir. Ancak kısmi eksiklikler de görülmekte, okullar sırasıyla sayılmamaktadır. Örneğin Abdülbaki Efendi'nin öğrenim gördüğü ilk ve tek okul Denizli İdadi Mektebi olarak belirtilmiştir¹⁰. Bu okulun öncesinde sıbyan mektebi, rüşdiye ya da medreseye gitmiş olabileceği gibi özel bir hocadan ders de almış olabilir.

Bilgi eksikliği daha çok mesleki safahat konusundadır. 1301\1883 Denizli doğumlu Abidin Efendi, baba adı, baba mesleği zikredildikten sonra şöhretleri verilmeden eğitim durumu açıklanmış ve 1319\1901 yılında Garbikaraağaç kazası nüfus kitabetine imtihanla 250 kuruş maaşla başladığı belirtilmiştir¹¹. Bu bilgi, Abidin Efendi'nin mesleki safahatı hakkındaki tek bilgidir. 1303\1885 Denizli doğumlu Mustafa Sabri Efendi'nin baba adı, eğitim durumu belirtilmiş, 1328\1910 yılında Sarayköy kazası belediye tababetinde göreve başladığı zikredilerek, mesleki safahatı hakkında da çok kısa bilgi verilmiştir¹². 1238\1822 Manisa Soma doğumlu Fosfor Mustafa Sıdkı Paşa'nın diğer bilgilerinin yanı sıra mesleki safahatı tam olarak verilmiş ve ölüm tarihi 1890 olarak belirtilmiştir¹³. 1248\1832 yılında İstanbul'da doğan Sadaret Evrak Müdürü Mehmet Baki Efendi'nin sicilinde ölüm tarihi de belirtilerek (1320\1902) sicili tam olarak doldurulmuştur¹⁴. Bu örneklerden üst kademedeki memurların ve merkezdeki dairelerde görev yapanların sicillerinin daha başarılı şekilde doldurulduğu, taşradakilerin ve alt kademe memurların sicillerinde daha çok eksiklik bulunduğu sonucu çıkartılabilir. Ancak bu husus daha çok örnek üzerinde test edilmeye muhtaçtır.

Uygulamadaki bu farklılığın nedeni vukuatların sicile ilavesi meselesiyle ilgilidir. Usule göre doğumundan başlayarak ölüm tarihi de dahil memurların tüm vukuatının sicillere işlenmesi gerekirdi¹⁵. Ancak vukuat cetvellerinin hazırlanıp komisyona ulaşmasında ve ulaşan cetvellerin sicillere eklenmesinde büyük ölçüde zafiyet görülmüştür.

Denizli Merkez Doğumlu Memurlar Prosopografisi

Tarih ilmine yardımcı bilimler arasında kabul edilen prosopografi (kollektif biyografi), tarih ilminde giderek önem kazanan bir araştırma alanı olmuştur. Kısaca, bir grup insan hayatının topluca incelenmesi anlamına gelen prosopografi ortak eğitim, kültür, mesleki veya siyasi geçmişe sahip geniş bir grup üzerinde yapılabildiği gibi, küçük bir aile grubu üzerine de yapılabilmektedir¹⁶. Bu araştırmalarda ortak özelliklere sahip bir grup belirlenir ve bu grup da kendi içinde çeşitli hususlar gözetilerek incelenir. Grubun ortak özellikleri, seçkinleştirici özellikleri ve farklılık arz eden özellikleri irdelenmeye çalışılarak bir grup biyografisi oluşturulur.

Osmanlı araştırmalarında prosopografi çalışmaları için başlıca kaynaklar biyografi kitapları ve tezkirelerdir. Mevcut arşiv kayıtlarımızdan sicill-i ahval defterleri ise Osmanlı'nın son yüzyılına ışık tutan

⁹ T. Mert, "...nizamnameler I", 2-4

¹⁰ BOA, DH.SAİD, 195\57

¹¹ BOA, DH.SAİD, 178\250

¹² BOA, DH.SAİD, 181\41

¹³ Cengiz Çakaloğlu, "Sicill-i Ahval Kayıtlarına Göre Osmanlı Devleti'ndeki Manisalı Mülki Amirler", *A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 25, Erzurum 2004, 222

¹⁴ Atilla Çetin, "Sicill-i Ahval Defterleri ve Dosyaları", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 66, 1992, 38-41

¹⁵ G. Sarıyıldız, a.g.e, s.168.

¹⁶ Ramazan Acun, "Towards A Prosopography of The Ottoman Empire: Generalising From A Project On The Students Reading For Higher Degrees Abroad", *LXth International Congress Of Economic and Social History of Turkey Dubrovnik 20-23 August 2002*, TTK yay., Ankara 2005, 385.

önemli bir biyografi ve prosopografi kaynağıdır. Bu anlamda bu belgeler ilk defa Carter V. Findley tarafından "Kalemiyeden Mülkiyeye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi" adlı kitabında kullanılmıştır. Findley burada Hariciye Memurları Üzerinde analitik bir inceleme yaparak, eserini "...Osmanlı mülkiye memurlarının tüm kademelerinin bir manzarası..." olarak değerlendirmiştir¹⁷.

Biz ise bu çalışmada Sicill-i Ahval defterlerinin bize yansıttığı kadarıyla, Denizli merkez doğumlu memurlar üzerinde tahlili bir inceleme yapmaya çalıştık (Tablo I). Bu grup toplumsal kökenleri, eğitim durumları ve mesleki safahatı açısından ele alınmıştır.

1. Toplumsal Kökenleri

1252-1308\1836-1890, yılları arasında doğan 50 kişiden oluşan Denizli merkez doğumlu memurlar Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılında yaşamış, Tanzimat, Islahat reformlarını, ardından II. Abdülhamid'in politikalarını, 1908 meşrutî yönetimini ve kimileri de cumhuriyet idaresini görebilmişlerdir. Örneklem grubumuz dini durumları, aidiyetlikleri, aileleri ve isimleri açısından irdelenecektir.

Klasik dönem Osmanlı toplumunda padişah adına yetki kullanma yetkisine sahip askeri sınıf başlıca seyfiye, ilmiye ve kalemiye olmak üzere gruplanmıştı. Bu dönemde yönetici olarak en etkin grup seyfiye kolu idi. Bu kolun önde olmasını fetih politikasıyla açıklayabiliriz. XVII. yüzyıldan itibaren batıdaki gelişmelere paralel olarak diplomasi önem kazanmış ve XIX. yüzyıla gelindiğinde kalemiye yönetici sınıfın en kalabalık ve en etkin gücü olmuştu. Bu süreçte kalemiye personel açısından ilmiye ve seyfiyeden beslendiği gibi usta-çırak ilişkisi içinde insan gücünü oluşturmıştı. XIX yüzyılda ise kalemiye sivil bürokrasi haline dönüşmüş, usta-çırak usulünün yanı sıra örgün eğitim ile personel ihtiyacı sağlanmaya çalışıldı.

Kalemiye zümresine dahil örneklem grubumuzun toplumsal kökenlerini ortaya koymaya çalışırken dini durumları, aidiyetlikleri, aileleri ve taşıdıkları isimler sırasıyla incelenecektir.

Grubumuzun dini durumlarını incelediğimizde 50 memur'dan, 47'sinin Müslim, 3'ünün ise gayrimüslim olduğunu görüyoruz. Buradan Denizli merkez doğumlu memurların ezici çoğunluğunun müslüman olduğunu söyleyebiliriz. Gayrimüslimlerin 2'si Rum, 1'i Ermeni asıllı idi. 1856 Islahat fermanının, gayrimüslimlerin sivil memuriyette birinci sınıf rütbelere kadar yükseltilmelerine imkan vermesiyle, merkezde ve taşrada gayrimüslimlerin memuriyete alındıklarını görmekteyiz. Klasik dönemde gayrimüslimler, mukataa mültezimliği dışında herhangi bir göreve gelemeyenlerken, ıslahat fermanıyla birlikte bu hakkı elde etmişlerdi.

Toplumsal köken incelemelerinde kişilerin taşıdıkları sanlar büyük önem taşımaktadır. Bunlar o kişilerin aidiyetleri hakkında bize önemli bilgiler vermektedir¹⁸. Klasik dönemde seyfiye mensuplarına bey, ilmiye mensuplarına efendi sanı verilmekteydi. Kalemiye'nin gelişimiyle birlikte, ilmiye ve kalemiye zümrelerinin personel açısından birbirlerinden beslenmeleri, bu iki zümrenin okuryazarlığın, bilginin ve kalemin efendisi olmaları sebebiyle aynı sanı taşıdıklarını düşünebiliriz. Memurların tamamının müslim-gayrimüslim ayrımı yapılmaksızın isimlerinin sonunda efendi ünvanını kullandıklarını görmekteyiz. Bu san bu dönemde ilmiye zümresinin yanı sıra memur zümresini de tanımlayan bir araç olmuştur.

Memurların baba isimlerinin sonunda yer alan sanlara baktığımızda 22 ağa, 21 efendi, 1 bey, 1 çavuş, 1 usta, 3 de sansız isim görülmektedir. Sansız olanların ikisi gayrimüslim babalarıydı ve bunların meslekleri hakkında da bilgi bulunmamaktadır. Bu yüzden bunlar hakkında bir fikir ileri süremiyoruz. Sanı belirtilen tek gayrimüslim olan Rum milletinden Mihalaki Efendi'nin babası muallim Yorgi Efendi idi.¹⁹ Findley, baba mesleğinin belirtilmeme sebebini açıklarken bu oranın gayri müslimlerde daha yüksek olduğunu ve bunlar içinde de özellikle çoğunlukla mütevasi ailelerden gelen Yahudiler arasında cevap vermeme oranının yüksek olduğunu belirtmektedir²⁰.

Sanı belirtilmemiş bir diğer memur babası ise Dervişan'dan Dalkarezade Ali olarak sicilde zikredilmektedir²¹.

22 ağa sanının 13 ünün meslekleri belirtilmiştir. Mesleki açıdan analiz ettiğimizde 9 esnaf, 2 tüccar, 1 belediye mimarı, 1 çiftçinin bulunduğunu görürüz. Ağa sanı özellikle askeri zümre için kullanılan bir paye ise de, zamanla eşraf ve ayan zümresi için de kullanılmıştır. 21 Efendiden ise 11'inin mesleği belirtilmemiş, belirtilenler arasında 3 esnaf, 3 muallim, 3 memur ve 1 müderris bulunmaktadır. Muallim, memur ve müderrisler için efendi sanının kullanımı doğal olsa gerek. Ancak esnaf için kullanımı araştırılması gereken bir hususu oluşturmaktadır. Başka bir çalışmada zikredilen sicillerden, zürradan ve tüccardan kişilerin de efendi ünvanını, yine esnafın ağa ünvanını kullandıklarını görmekteyiz²². Bu kişiler esnaftan önce bir memuriyette bulunmuş

¹⁷ C. Findley, *Kalemiyeden Mülkiyeye...*, s.9.

¹⁸ Özer Ergenç, *Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Ankara Enstitüsü Vakfı yay., s.143.

¹⁹ BOA, DH.SAİD, 79\181

²⁰ C. Findley, *Kalemiyeden Mülkiyeye...*, s. 110-111.

²¹ BOA, DH.SAİD, 110/99

²² C. Çakaloğlu, a.g.m, 228,235; Ayhan Yüksel, a.g.e, s.29

olabilecekleri gibi, bilgileriyle ve sosyal durumlarıyla toplumda önemli mevkilerde bulundukları için bu sanı itibar göstergesi olarak kullanmış olabilirler.

Ağa ve efendi sanlarını taşıyan memurların baba mesleklerini toplu olarak değerlendirdiğimizde, 12 esnaf, 3 memur, 3 muallim, 2 tüccar ve 1 müderris, 1 mimar, ve 1 çiftçinin bulunduğunu görmekteyiz. Denizli doğumlu memurlarının büyük bir çoğunluğunun taşrada gücünü hissettiren ticari nüfuza sahip kişilerin çocukları olduğu, ardından ilmiye mensuplarının, devamında da memur çocuklarının geldiğini söyleyebiliriz. Ayrıca sanlara bakarak da bu esnafların ve tüccarların klasik dönemde olduğu gibi²³ eşraf ve ayandan oldukları sonucunu çıkarabiliriz.

Terceme-Hal varacağı hazırlanırken “ebeveyni cihetinden maruf bir sülaleye mensub ise zikredilmelidir” şeklinde bir ibare vardır. 15 memurun aile şöretleri belirtilmiştir. Bu bilgiler tablo halinde ekte sunulmuştur (Tablo 2). Şecere çalışmalarında bu şöretlerin faydaları olabilir.

Memurların isimlerini incelediğimizde 14 kişinin tek isimli (örn. Mustafa Efendi), 35’inin çift isim (örn. Mehmed Rıfat Efendi), 1 kişinin ise üç isim taşıdığı (Mehmed Salih Fehmi Efendi), babalarını incelediğimizde sadece 8’inin çift isim kullandığı görülmektedir. Bunlardan bir baba dışında diğerleri yine oğluna çift isim vermiştir. Gayrimüslimlerde ise iki nesilde de tek isim kullanılmıştır. Klasik dönemden farklı olarak XVIII. ve XIX. yüzyılda çift isim kullanımının yaygın olduğu görülmektedir. Bu değişimin kentleşme... gibi pek çok sebebi olabilir. Bu hususlar araştırılmaya muhtaçtır.

2. Eğitim Durumları

XIX yüzyıl, Klasik Osmanlı Eğitim Sisteminin devam ettiği bir süreç olmasının ötesinde, “yeni ve modern bir eğitim sistemi” nin kurulmaya çalışıldığı bir dönem olmuştur. Bu süreçte çağın gerektirdiği insan gücünü yetiştirmek için, 1845 yılında Sıbyan Mektepleri, rüşdiye ve darülfünun’dan oluşan üç kademeli bir sistem, 1868 yılında ise beş kademeli sistem düşünülerek okul ağı Mekteb-i İbtidaiye, rüşdiye, idadi, lise ve yüksek okullar (kız ve erkek muallim mektepleri), üniversite olmak üzere kurulmuştur.

Şimdi de bu okullaşma serencamı içinde araştırma grubumuzun eğitim hareketini incelemeye çalışalım. Ermeni asıllı Rupen Efendi, İzmir’de Ermeni sıbyan mektebinde okumuştur²⁴. Rum asıllı Polihoron Efendi²⁵, önce Denizli Rum mektebinde okumuş sonra da Osmanlı mektebinde Osmanlıca öğrenmiştir. Mihalaki Efendi ise Denizli Rum mektebinde okuduktan sonra, özel bir hocadan Osmanlıca öğrenmiştir²⁶. Gördüğü üzere gayrimüslimlerin kendi okullarında ilk eğitimlerini aldıkları, sonrasında Osmanlıca öğrenme çabası güttükleri ve Osmanlı mekteplerinden ya da özel hocalardan faydalandıkları dikkat çekmektedir.

Geriye kalan 47 müslim memurdan, 4’ü sadece sıbyan mektebi ya da mekteb-i ibtidai mezunudur. Bir kişinin (İsmail Hakkı Efendi), sıbyan mektebi okumadan doğrudan Kuşadalı Kazım Efendiden medresede ders gördüğü ve ilm-i hukuk şهادetnamesini aldığı görülmektedir²⁷. Sadece sıbyan mektebini bitiren bir kişinin memur olabilmesi bize “memuriyete alınma kriteri” hakkında da fikir vermektedir.

Sıbyan mektebine gidip, devamında da sadece medresede eğitim alan 8 kişi mevcuttur. Örn. Ahmed Efendi (1276\1859) önce sıbyan mektebinde mukaddeme-i ulum, daha sonra Darıviranlı? (Darıveren) Medrese’sinde sarf ve nahv-i arabi okumuştur²⁸. Sıbyan mektebi ve medreseye gidip ve devamında ya da sıbyan mektebi ile medrese arasında diğer okul tercihlerinden faydalanan 7 kişi vardır. Örneğin Mustafa Efendi (1274\1857) Sıbyan mektebinde mukaddeme-i ulum, Denizli Medrese’sinde sarf ve nahv-i Arabi ve fikh, devamında da Denizli Rüşdiyesi’nde programdaki dersleri görmüştür. Yine Mustafa Lütfi Efendi (1284\1867) Denizli Sıbyan Mektebi’nde mukaddemayı ulum, rüşdiyede mürettib dersleri okuyup şهادetname ile, Kırallı Mustafa Efendi zaviyesinde sarf ve nahv-i Arabi ve ilm-i mantık ve fikh-i şerif ve şerh-i akaid...derslerini okumuştur²⁹. Topluca değerlendirdiğimizde 16 kişinin (% 34) eğitiminin herhangi bir aşamasında medrese eğitimi aldığını görmekteyiz. Bunlardan sadece 2’si modern okullarda yüksek okul seviyesinde eğitim almıştır. Mehmet Kazım Efendi (1293\1876) Denizli Mektebi İbtidaiyesinde mukaddeme-yı ulum, rüşdiyede mürettib dersleri okuyup ala dereceden 1306 tarihli şهادetnameyi almış, devamında Dersaadet’te Feyzullah Efendi Medresesi’nde Fatih dersiamlarından Alasonyalı Hacı Ali Efendi’den okumuş 1322\1904 tarihinde icazetname almış sonra da Mektebi Hukuk’a devamla 1325\1907 tarihli ala derecede şهادetnameye hak kazanmıştır³⁰. Süleyman Sırrı Efendi ise (1297\1879), Sıbyan mektebiyle Fatih kurşunlu

²³ Özer Ergenç, “Osmanlı Klasik Dönemindeki “Eşraf” ve “Ayan” Üzerine Bazı Bilgiler”, *Osmanlı Araştırmaları*, III, İstanbul 1982, 106.

²⁴ BOA, DH.SAİD, 9\741.

²⁵ BOA, DH.SAİD, 13\305.

²⁶ BOA, DH.SAİD, 79\181.

²⁷ BOA, DH.SAİD, 173\243.

²⁸ BOA, DH.SAİD, 8\595.

²⁹ BOA, DH.SAİD, 67\225.

³⁰ BOA, DH.SAİD, 179\307.

medresesinde tahsil, Dar'ül fünun-u Osmani hukuk şubesinden ala dereceden 28 ağustos 1325\1907 tarihli mezuniyet-i rüus almıştır³¹.

Sıbyan mektebinden sonra eğitim aşamasında hiç medrese eğitimi almamış 27 kişi mevcuttur. Müslim memurlar içinde bir oranlama yaptığımızda % 57.4'ünün medrese eğitimi almadıklarını, tercihlerini yeni kurulan okullara yönelttiklerini görmekteyiz. Bunlardan 17'si sadece sıbyan mektebi ve rüşdiye eğitimi almış, 10 tanesi idadiye devam etmiş bunlardan da 4 tanesi bir üst okulda eğitimini tamamlamıştır. Bu okullar Mekteb-i Sultani, Mekteb-i Tıbbiye, Mekteb-i Mülkiye ve Mekteb-i Harbiye-i Osmaniye'dir. Buradan yeni okul sisteminde yetişmiş 27 kişiden sadece 4'ünün yükseköğretim seviyesinde eğitim aldıklarını, medresede okuyup yüksek eğitim alan 2 kişiyi de dahil ettiğimizde yüksek öğretime devam etme oranının % 12.7 olduğunu görürüz.

Eğitim durumlarıyla ilgili bir diğer husus da bildikleri lisan konusudur. Terceme- hal varağında bu hususla ilgili hangi lisanları okuyup yazabildikleri, okuyup yazmaya muktedir olup olmadıkları, lisanların usul ve lugati alelade biliniyorsa o lisanlarla konuşur yazarım denmeyip aşınayım, o dillere alışkanlığım var ve anlarım demeleri istenmiştir³².

İncelediğimiz 50 memurun tamamı Türkçe okuryazardır. 3 gayrimüslim memurdan, Ermeni asıllı olan Rupen Efendi ayrıca Ermenice, Fransızca ve Rumca okuryazardır. Ancak sicil kaydında bu dil donanımını nasıl kazandığı konusunda bir bilgi bulunmamaktadır. Polihoron Efendi Rumca okuryazar, Mihalaki Efendi ise Rumca okuryazar ve İngilizce ile Fransızca'ya da aşınadır. Müslim memurlardan ise 41'nin sadece Türkçe okuyup yazabildikleri, bunlardan birinin, Arabi okuma yapabildiği, birinin Arapça'ya aşına olduğu, birinin Arabi ve Farisiye aşına olduğu, birinin Arabi ve Fransızca'ya aşına olduğu, birinin Rumca'ya aşına olduğu, birinin de Arabi, Farisi ve Fransızca okuyup yazabildiği belirtilmiştir. Görüldüğü üzere gayrimüslimler Türkçe ve anadillerinde okuma ve yazma yapabildiği gibi bunlardan biri dönemin diploması dili olan Fransızca'ya da vakıftır. Müslimlerden ise ciddi anlamda bir kişinin dil donanımı olduğu söylenebilir. O da yukarıda eğitim durumunu belirttiğimiz Süleyman Sırrı Efendi'dir.

Terceme-i Hal varaklarında tercüme sahibinin resmi izinle basılmış eserinin olup olmadığı varsa bunların neye dair oldukları ve hangi tarihte, nerede yayımlandığıyla ilgili bilgilerin belirtilmesi de istenmiştir³³. Ancak bizim inceleme grubumuzda eser ve telif sahibi kimse yoktur.

3. Mesleki Safahat

Klasik dönemde kalemiye sınıfı insan gücünü diğer zümrelerden sağlasa da, usta-çırak (usta-şakird) ilişkisi içerisinde de yetiştirmekteydi.³⁴ 19. yüzyılda ise artık bir zümre haline gelen ve ülkenin yönetiminde önemli noktalara insan gücü yetiştiren kalemiye sınıfı için özellikle de üst kademe memurların eğitiminde klasik sistem yeterli olmamaktaydı. Fransızca bilen Osmanlı memuru yetiştirilmek üzere 1821 yılında Bab-ı Ali tercüme odası açıldı. Devamında Mekteb-i Maarif-i Adliye (1838), Mekteb-i Ulum-u Edebiye, Dar'ül-Maarif, Mekteb-i Mülkiye, Mekteb-i Maarif-i Adliye kurulmuş ve Mekteb-i Maarif-i Adliye 1862 yılında Mekteb-i Maarif-i Aklam'a dönüştürülmüştür³⁵.

Bu okulların daha ziyade üst kademe memurlar ve İstanbul'da görev alacak memurlar için olduğu, taşrada alt kademe memurların bir eğitim sürecinden geçmelerinin yanı sıra kaleme alınıp burada *mülazemet yolu* ile eğitildikleri görülmektedir. Çalışma grubumuzda 50 memurdan 30'u mülazemet yolu ile eğitimden geçmişlerdir. Bu süreçlerinin sonunda maaşlı olarak bir göreve atanmaktaydılar. Mülazemet dönemlerinde bir maaş aldıklarına dair belgelerimizde bilgi yoktur. Mülazemet süresi çok kısa sürebildiği gibi, senelerce de sürebilmekte idi. Örneklem grubumuzu 4 zaman kategorisine ayırarak bu süreleri incelemeye çalıştık.

Mülazemet Süresi	Memur Sayısı
1-6 ay	7
7ay-12 ay	2
1-5 yıl	18
6-10	3

Bu verileri değerlendirdiğimizde memurların mülazemet sürelerinin kısa olabildiği gibi, uzun da olabildiği görülmüştür. En kısa alt örnek 1 ay, en uzun üst örnekte 9 yıldır. Bu sürenin değişiminde rol oynayan etkenleri açıklamamıza yarayacak elimizde verimiz yoktur. Mülazemet süresi geçirmeyenler ise doğrudan maaşlı bir göreve atanabilmekteydiler. Memurların sadece ilk göreve başlamaları esnasında değil, görev değişiklik durumlarında da göreve mülazemeten başladıkları görülmüştür. 1283\1866 yılı doğumlu Ahmed Besim Efendi 1297\1879 -1300\1882 yıllarında mülazemeten Denizli Tahrirat kalemi evrak mukayyidliğinde bulunmuş,

³¹ BOA, DH.SAİD, 173\445

³² T. Mert, "...nizanmameler I", 3.

³³ T. Mert, "...nizanmameler I", 3.

³⁴ C. V. Findley, Osmanlı Devleti'nde Bürokratik Reform Babıali (1789-1922), İz yay., İstanbul 1994, s.47.

³⁵ Gülden Sarıyıldız, "Osmanlı Bürokrasisine Kâtip Yetiştirmek İçin Açılan Modern Bir Eğitim Durumu: Mekteb-i Maarif-i Aklam (Mahrec-i Aklam)", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 6, TİSAV, İstanbul 2002, 19-23.

1300\1882-1304\1886 yılları arasında maaşlı olarak bu göreve atanmış, 1304\1886-1305\1887 yıllarında ise müsevvidlik görevini yapmış aynı yılda görevinden istifa etmiş ve 1306 yılında Amasya Sancağı Nafia Komisyonu kitabesinde bulunmuş kısa bir süre sonra bu görevinden de istifa etmiş ve tekrar mülazemeten Denizli tahrirat kalemine devam etmiş ve bir süre sonra tekrar müsevvidliğe atanmıştır³⁶.

Memurların mülazemet süreleri de dahil olmak üzere göreve başlama yaşlarını incelediğimizde şöyle bir tablo çıkmıştır:

Yaş Aralığı	13-15	16-20	21-25	26-30	31-35	35-40	40...
Memur Sayısı	6	19	8	11	4	1	1

Dikkat edileceği üzere memurların 25'inin 13-20 yaş aralığında, 19'unun ise 21-30 yaş aralığında göreve başladıkları, ve toplam olarak 30 yaşından önce göreve başlama oranının % 88'e tekabül ettiği görülmektedir. Mülazemet süresi geçirenlerin daha erken göreve başlayıp başlamadıklarını test ettiğimizde ise böyle bir genellenmenin doğru olmayacağı 13 yaşında da 46 yaşında da mülazım olunabildiği görülmüştür.

Grubumuzu mesleki safahat açısından incelediğimizde maliye, adliye, evkaf ve dahiliye nezaretlerinin bünyesindeki görevlerde istihdam edildikleri belirlenmiştir. En üst kademede kaymakam (1 kişi), nahiye müdürü (2 kişi), mal müdürü (3), sandık emini, müdde-i umumi muavini (2 kişi), telgraf ve posta müdürü (1 kişi)... gibi önemli görevlerde bulundukları, alt kademelerde de nüfus kitabeti, tahrirat kalemi, düyun-u umumiye idaresi, aşar kalemi, bidayet mahkemesi kalemi, muhasebe kalemi, evkaf kitabeti, ziraat banka sandığı muhasebe kitabeti, rüsum-u sitte merkez memurluğu gibi birimlerde çalıştıkları tespit edilmiştir.

Görev yerleri açısından incelediğimizde 4 memur dışında diğerlerinin aydın vilayeti sınırları içinde ya da Denizli ve havalisinde hareket ettikleri görülmüştür. Örneğin 1276\1859 doğumlu Mehmed Rifat Efendi, 1301\1883 yılında 270 kuruş maaşla Denizli Sancağı Bidayet Mahkemesi aza mülazımlığına girmiş, 1302\1884 yılında buradaki görevinden istifa etmiş, 1310\1892 yılında 400 kuruş maaşla Çal Kazası Ziraat Bankası Sandık kitabetine atanmış, 1312\1894 yılında maaşı 500 kuruş olmuş ve 1318\1900 yılında 400 kuruş maaşla Seferihisar kazası ziraat bankası sandık kitabetine nakl olunmuştur³⁷. 1281\1864 doğumlu Mustafa Cazim Efendi 1308\1890-1311\1893 yılları arasında 150 kuruş maaşla Saruhan sancağına bağlı Gölmarımaracık belediye kitabeti ve sanduk eminiğinde ve 1312\1894-1314\1896 tarihleri arasında 250 kuruş maaşla Akhisar kazası belediye kitabetine ve 1315\1897-1316\1898 senesinde Garbikaraağaç kazası tahrirat kitabetine ve 1316\1898-1317\1899 yıllarında Çal kazası tapu kitabetine bulunmuş, 1318\1900 yılında 250 kuruş maaşla Eşme kazası ziraat bankası sandığı muhasebe kitabeti refakatine tayin olunmuş görevini ifa etmiş, aynı yılın şevval ayında 500 kuruş maaşla asaleten Eşme kazası ziraat bankası sandığı muhasebe kitabetine tayin olunmuştur. 1324\1906 senesinde 600 kuruş maaşla Bozdoğan kazası ziraat bankası sandığı muhasebe kitabetine tahvil edilmiştir. 1326\1908 yılında da 600 kuruş maaşla Gördes sandığı muhasebe kitabetine nakl edilmiştir³⁸. Denizli havalisi dışında kalanlar İstanbul'da Üsküdar sancağı muhasebe kaleminde, Filorina kazası müdde-i umumi muavinliğinde³⁹, Kratova kazası bidayet mahkemesi müdde-i umumi muavinliği⁴⁰, adana vilayeti tensik komisyonu⁴¹ gibi birimlerde görev yapmışlardır.

Memurların bir birimdeki görev süreleriyle ilgili de uzun süre bir birimde kalanlar olduğu gibi, birkaç sene de bir yer değiştirenler de mevcuttur. Memurlar bulunduğu birimin lağv edilmesi, maaşının yetersiz olması, sıhhi şartlar, bir başka yere tayin edilmesi gibi sebeplerle görevlerinden istifa etmişlerdir. Uzun yıllar açıkta kalan memurlara da rastlanmıştır. 1276\1859 doğumlu Ahmed Efendi, 1292\1875-1295\1878 yıllarında Denizli tahrirat kalemine mülazemeten devam etmiş, 1295\1878 yılında Honaz nahiyesi kitabetine tayin olmuş ve maaşının azlığı nedeniyle istifa etmiş ve 1296\1879-1300\1882 yılları arasında açıkta kalmıştır. 1300\1882 yılında Denizli bidayet mahkemesi hukuk dairesi zabıt kitabetine atanmıştır⁴². Belge koleksiyonumuzda, memurların açıkta kaldıkları dönemde ne yaptıklarıyla ilgili bilgi bulunmamaktadır.

Memurların bir göreve atanma usulleriyle ilgili farklı uygulamaların varlığı dikkat çekmiştir. Kadrolarının daimi ya da geçici, görev tahsisinin asaleten ya da vekaleten veya ilave memuriyet suretiyle olduğu görülmüştür.

Görevlilerin büyük çoğunluğunun maaş sistemi ile çalışmış olduğu bir kısmının ise aidaat adı altında ücret aldıkları görülmüştür. 1292\1875 doğumlu Mustafa Sabri Efendi 1310\1892 yılında atandığı ve 225 kuruş maaş aldığı Sarayköy bidayet mahkemesindeki görevinden hastalığı sebebiyle istifa etmiş, 1312\1894 senesi Receb'inin 2'sinden 1314\1896 senesi Şevvalinin 27'sine kadar aidaatla Denizli sancağı Denizli sancağı

³⁶ BOA, DH.SAİD,35/85.

³⁷ BOA, DH.SAİD, 101/231.

³⁸ BOA, DH.SAİD, 128/137.

³⁹ BOA, DH.SAİD,173/445.

⁴⁰ BOA, DH.SAİD,173/243.

⁴¹ BOA, DH.SAİD, 179/307.

⁴² BOA, DH.SAİD,8/595.

mukavelat muharrirliği muavinliğinde bulunduktan ve memuriyeti süresince 2099 aidaat aldıktan sonra başka bir göreve atanmıştır⁴³. Memurlar ilave görevlerle sorumlu tutuldukları zaman maaşının haricinde harc-i rah ve yevmiye olarak adlandırılan ilave ücret aldığı saptanmıştır. 1293\1876 doğumlu Mehmed Şükrü Efendi 1315\1897 yılında atandığı Honaz nahiyesi tahrirat kitabesindeki görevini sürdürürken, 1318\1900 yılında Garbikaraağaç kazası kaymakamının durumunu incelemek için Denizli Sancağı meclis idare azasından Ohanik Efendi refakatinde 102 kuruş harc-i rah ile görevlendirilmiş ve 20 gün sonra aslı görevine dönmüştür. 1319\1901 yılında da afyon aşarı meselesinden dolayı kaymakam ile mal müdürü haklarında tahkikat yapmak için Denizli livası muhasebecisiyle birlikte 20 gün kadar Tavas kazasında bulunarak toplam 266 kuruş yevmiye almıştır⁴⁴.

Memurların maaş durumuna baktığımızda en alt limitin 20 kuruş üst limitin de 1500 kuruş olduğu görülmektedir. 1300\1882 yılında Denizli tahrirat kalemi evrak mukayyidliğine atanan bir memurun 180 kuruş maaş aldığı, 1301\1883 yılında Denizli tahrirat kalemi mübeyyizliğine atanan bir memurun 50 kuruş maaş aldığı, 1303\1885 yılında aynı göreve atanan bir başka memurun ise 30 kuruş aldığı, 1305\1887 yılında aynı kaleme atanan birinin de 20 kuruş aldığı, 1305\1887 yılında Denizli muhasebe kalemindeki bir memurun 80 kuruş aldığı görülmektedir. Bu tablo memur maaşları hususunda tam bir standardizasyonun olmadığını bize göstermiştir. Alt kademe memur maaşlarının çoğunluğunun 300 kuruşun altında olduğu görülmüş, bu sınırı aşan görevlerin ise Denizli livası nüfus memurluğu 500 kuruş (1301\1883), Sarayköy telgrafhanesi muhabere memurluğu 600 kuruş (1298\1880), Kratova kazası bidayet mahkemesi müdde-i umumi muavinliği 1000krş (1327\1909), Seferihisar kazası kaymakamlığı 1500 krş (1328\1910) olduğu tespit edilmiştir.

Terceme-i hal varığında memurların aldıkları rütbe ve nişanlar gibi ödüllerden ve görevleri süresince taht-ı mahkemeye alınıp alınmadıkları, eğer alınmışlarsa nasıl sonuçlandığına dair bilgi verilmesi istenmiştir. Grubumuzdaki memurlardan birinin ödül aldığını görmekteyiz. Denizli'de Telgraf ve Posta merkezi müdürü İbrahim Süreyya Efendi 1318\1900 yılında görevini fevkalade yapmasından dolayı 4. rütbeden mecidi nişanıyla ödüllendirilmiştir⁴⁵. 5 memurun görevleri süresince suçlu bulundukları, 3 memurun da görevden azl edildikleri görülmüştür. Rupen Efendi'nin sicilinde "Vazife-i memuriyesinden dolayı taht-ı mahkemeye alınmış ve müttehem olmuştur."⁴⁶, Mehmed Rıfat Efendi'nin sicilinde de "Umur-u memuriyesinden dolayı müttehem olmuştur." ibareleri yer almaktadır⁴⁷. Ancak bu ibareden ne sebeple suçlandıkları tam olarak anlaşılamamaktadır. Azl edilen 3 memurdan ikisi görevlerini kötüye kullanmaları sebebiyle azl edilmişler ve sonra tekrar başka bir göreve atanabilmişlerdir. Ahmet Nuri Efendi ise, Nif nahiyesi müdürü iken usulsüz tevkif, bazı kimseleri korkutma, rüşvet alma... gibi sebeplerle şikayet edilmiş ve Aydın vilayeti meclis idaresince suçlu bulunmuş, 3 ay hapis cezası almış ve cezası temyiz edilmiş Şura-yı Devlet hükmü tasdik etmiştir. Bir daha başka bir göreve atanamamıştır⁴⁸.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin son yüzyılında kişi, zümre ve örgütlenmeye dair bilgiler içeren Sicill-i Ahval defterlerinin bir takım sınırlılığa sahip olmalarına rağmen, biyografik ve prosopografik çalışmalar için önemli bir veri kaynağı durumunda oldukları tespit edilmiştir.

Belge koleksiyonumuzdan anlaşıldığı kadarıyla Denizli merkez doğumlu memurların, daha ziyade alt kademede istihdam edilmiş memurlar olduğu ve homojen bir zümre oluşturdukları görülmüştür. Bu memurların, Osmanlı taşrasındaki memurları temsiliyet oranı ise ancak bu tarzda yapılacak başka çalışmalarla karşılaştırıldığı zaman bir netice verecektir.

Tablo 1: Denizli Merkez Doğumlu Memurlar

Doğum Tarihi	Adı	Baba Adı	Baba Mesleği
1252\1836	Ali Efendi	Mehmed Ağa	Dülger
1261\1845	Mustafa Efendi	Hacı Ahmed oğlu Hacı Hasan	Dedesı yorgancı
1269\1852	Mehmed Salih Efendi	Ali Ağa	Esnaf
1272\1855	Rupen Efendi	Kifork	
1274\1857	Mustafa Efendi	Mehmed Usta	
1276\1859	Ahmed Efendi	Seyyid Ağa	
1276\1859	Mehmed Rıfat Efendi	Ali Rıza Efendi	Manifaturacı
1277\1860	Mehmed Rıfat Efendi	Hacı Yusuf Efendi	
1279\1862	İbrahim Süreyya Efendi	Mustafa Deruni Efendi	Adliye Müstantıkı

⁴³ BOA, DH.SAİD,136\237.

⁴⁴ BOA, DH.SAİD,156\205.

⁴⁵ BOA, DH.SAİD, 37\119.

⁴⁶ BOA, DH.SAİD,9\741.

⁴⁷ BOA, DH.SAİD,8\921.

⁴⁸ BOA, DH.SAİD,55\277.

1280\1863	Ahmed Nuri Efendi	Hacı Mehmed Ağa	Tüccar
1280\1863	Emin Efendi	Ahmed Efendi	
1281\1864	Mustafa cazim Efendi	Ali Ağa	
1282\1865	Polihoron Efendi	Nikola	
1282\1865	Salih Efendi	Kara Hacı Ali Efendi	
1283\1866	Ahmed Besim Efendi	Osman Efendi	
1284\1867	Mustafa Lütfi Efendi	Hüseyin Ağa	Esnaf
1285\1868	Mihalaki Efendi	Yorgi Efendi	Muallim
1285\1868	Bekir Efendi	İsmail Ağa	Denizli belediye mimarı
1285\1868	Mehmed Kaşif Efendi	Osman Nuri Efendi	
1286\1869	Salih Efendi	Hacı Süleyman Efendi	Urgancı
1286\1869	Mehmed Esad Efendi	Mustafa Efendi	Müderis
1287\1870	Mehmed Raşid Efendi	Mustafa Ağa	
1288\1871	Mehmed Salih Fehmi Efendi	Salih Ağa	Zürradan
1288\1871	Mehmed Akif Efendi	Mehmed Çavuş	Esnaf
1289\1872	Mehmed Salih Efendi	Hacı Hüseyin Ağa	Debbah
1289\1872	İbrahim şükrü Efendi	Salih Ağa	
1290\1873	Ahmed Sıdkı Efendi	Hacı Ali Ağa	Debbah
1290\1873	Ahmed Şükrü Efendi	Emin Ağa	
1291\1874	Mehmed Sadık Efendi	Ali	Dervişandan
1291\1874	Mehmed Cevdet Efendi	Hacı Mustafa Efendi	
1292\1875	Mustafa Sabri Efendi	Halil Ağa	Çulha esnafından
1293\1876	Mehmed Şükrü Efendi	Mehmed Ağa	
1293\1876	Mehmed Kazım Efendi	Ali Efendi	Muallim
1295\1878	Mehmed Salih Efendi	Halil Ağa	Çulha esnafından
1295\1878	Mehmed Hamdi Efendi	Hacı Mustafa Ağa	
1296\1879	İsmail Hakkı Efendi	Hacı Hüseyin Efendi	
1297\1880	Mehmed Emin Efendi	Hacı Mehmed Ağa	Demirci esnafından
1297\1881	Süleyman Sırrı Efendi	Ahmed Efendi	Haffaf esnafından
1297\1881	Ahmed Tevfik Efendi	İshak Sabri Efendi	Memur
1297\1881	Salih Kazım Efendi	Süleyman Rıfat Ağa	Esnaf
1298\1882	İsmail Efendi	Mehmed Ağa	
1299\1883	Mehmed Kazım Efendi	Ali Faik Efendi	
1299\1883	Ali fahri Efendi	Osman Tevfik Beğ	Bidayet msh. azası
1301\1885	Abidin Efendi	Mehmed Ağa	Tüccar
1302\1886	Ali İrfan Efendi	Osman Efendi	Polis
1302\1886	Mustafa Hamdi Efendi	Ali Galip Efendi	Mualim
1303\1887	Mustafa Sabri Efendi	Mustafa Efendi	
1303\1887	Ahmed Hamdi Efendi	Ahmed Ağa	
1304\1888	Mehmed Salih Efendi	Hafız Ahmed Efendi	
1308\1888	Abdülbaki Efendi	Mehmed Emin Efendi	Dülger

Tablo 2: Denizli Merkez Doğumlu Memurlardan Şöhretleri Belirtilen Memurlar

Adı	Baba Adı	Şöhretleri
Ahmed Nuri Efendi	Hacı Mehmed Ağa	Başagazade
Mustafa Cazim Efendi	Ali Ağa	Karcızade
Ahmed Besim Efendi	Osman Efendi	Çırakzade
Mehmed Esad Efendi	Mustafa Efendi	Kır Ali Hocasade
Mehmed Raşid Efendi	Mustafa Ağa	Müftüzade
Mehmed Salih Fehmi Efendi	Salih Ağa	Hacıbekirzade
Ahmed Sıdkı Efendi	Hacı Ali Ağa	Müftüoğlu
Mehmed Sadık Efendi	Ali	Dalkarezade
Mehmet Cevdet Efendi	Hacı Mustafa Efendi	Sarıoğluzade?
Mustafa Sabri Efendi	Halil Ağa	Hazinedaroğlu
Mehmed Salih Efendi	Halil Ağa	Hazinedaroğlu
Mehmed Hamdi Efendi	Hacı Mustafa Ağa	Paçacızade
İsmail Hakkı Efendi	Hacı Hüseyin Efendi	Mazacızade
Mehmed Emin Efendi	Hacı Mehmed Ağa	Dede oğulları
Ahmed Hamdi Efendi	Ahmed Ağa	Kömürcüoğlu

1280\1863	Ahmed Nuri Efendi	Hacı Mehmed Ağa	Tüccar
1280\1863	Emin Efendi	Ahmed Efendi	
1281\1864	Mustafa cazim Efendi	Ali Ağa	
1282\1865	Polihoron Efendi	Nikola	
1282\1865	Salih Efendi	Kara Hacı Ali Efendi	
1283\1866	Ahmed Besim Efendi	Osman Efendi	
1284\1867	Mustafa Lütfi Efendi	Hüseyin Ağa	Esnaf
1285\1868	Mihalaki Efendi	Yorgi Efendi	Muallim
1285\1868	Bekir Efendi	İsmail Ağa	Denizli belediye mimarı
1285\1868	Mehmed Kaşif Efendi	Osman Nuri Efendi	
1286\1869	Salih Efendi	Hacı Süleyman Efendi	Urgancı
1286\1869	Mehmed Esad Efendi	Mustafa Efendi	Müderis
1287\1870	Mehmed Raşid Efendi	Mustafa Ağa	
1288\1871	Mehmed Salih Fehmi Efendi	Salih Ağa	Zürradan
1288\1871	Mehmed Akif Efendi	Mehmed Çavuş	Esnaf
1289\1872	Mehmed Salih Efendi	Hacı Hüseyin Ağa	Debbah
1289\1872	İbrahim Şükrü Efendi	Salih Ağa	
1290\1873	Ahmed Sıdkı Efendi	Hacı Ali Ağa	Debbah
1290\1873	Ahmed Şükrü Efendi	Emin Ağa	
1291\1874	Mehmed Sadık Efendi	Ali	Dervişandan
1291\1874	Mehmed Cevdet Efendi	Hacı Mustafa Efendi	
1292\1875	Mustafa Sabri Efendi	Halil Ağa	Çulha esnafından
1293\1876	Mehmed Şükrü Efendi	Mehmed Ağa	
1293\1876	Mehmed Kazım Efendi	Ali Efendi	Muallim
1295\1878	Mehmed Salih Efendi	Halil Ağa	Çulha esnafından
1295\1878	Mehmed Hamdi Efendi	Hacı Mustafa Ağa	
1296\1879	İsmail Hakkı Efendi	Hacı Hüseyin Efendi	
1297\1880	Mehmed Emin Efendi	Hacı Mehmed Ağa	Demirci esnafından
1297\1881	Süleyman Sırrı Efendi	Ahmed Efendi	Haffaf esnafından
1297\1881	Ahmed Tevfik Efendi	İshak Sabri Efendi	Memur
1297\1881	Salih Kazım Efendi	Süleyman Rıfat Ağa	Esnaf
1298\1882	İsmail Efendi	Mehmed Ağa	
1299\1883	Mehmed Kazım Efendi	Ali Faik Efendi	
1299\1883	Ali fahri Efendi	Osman Tevfik Beğ	Bidayet mhk. azası
1301\1885	Abidin Efendi	Mehmed Ağa	Tüccar
1302\1886	Ali İrfan Efendi	Osman Efendi	Polis
1302\1886	Mustafa Hamdi Efendi	Ali Galip Efendi	Mualim
1303\1887	Mustafa Sabri Efendi	Mustafa Efendi	
1303\1887	Ahmed Hamdi Efendi	Ahmed Ağa	
1304\1888	Mehmed Salih Efendi	Hafız Ahmed Efendi	
1308\1888	Abdülbaki Efendi	Mehmed Emin Efendi	Dülger

Tablo 2: Denizli Merkez Doğumlu Memurlardan Şöhretleri Belirtilen Memurlar

Adı	Baba Adı	Şöhretleri
Ahmed Nuri Efendi	Hacı Mehmed Ağa	Başagazade
Mustafa Cazim Efendi	Ali Ağa	Karcıazade
Ahmed Besim Efendi	Osman Efendi	Çırakzade
Mehmed Esad Efendi	Mustafa Efendi	Kır Ali Hocaazade
Mehmed Raşid Efendi	Mustafa Ağa	Müftüzade
Mehmed Salih Fehmi Efendi	Salih Ağa	Hacıbekirzade
Ahmed Sıdkı Efendi	Hacı Ali Ağa	Müftüoğlu
Mehmed Sadık Efendi	Ali	Dalkarezade
Mehmet Cevdet Efendi	Hacı Mustafa Efendi	Sarıoğluzade?
Mustafa Sabri Efendi	Halil Ağa	Hazinedaroğlu
Mehmed Salih Efendi	Halil Ağa	Hazinedaroğlu
Mehmed Hamdi Efendi	Hacı Mustafa Ağa	Paçacıazade
İsmail Hakkı Efendi	Hacı Hüseyin Efendi	Mazacıazade
Mehmed Emin Efendi	Hacı Mehmed Ağa	Dede oğulları
Ahmed Hamdi Efendi	Ahmed Ağa	Kömürcüoğlu